

ZGODOVINA STOMATOLOGIJE

Začetki zobozdravstvene bibliografije na slovenskem

V. Vulikić

Uvod

Začetke strokovnega zobozdravstva na Slovenskem lahko razdelimo na tri obdobja. Prvo obdobje ali obdobje začasno delujočih tujih zobozdravnikov na naših tleh označujemo s prihodom prvega šolanega zobozdravnika, dr. Markusa Padovanija, v Ljubljano, 9. novembra 1814. leta. Za njim je v Ljubljano prihajal zobozdravnik Amadeus Löfller, v Mariboru sta občasno delovala Rudolf Kuhn in Rudolf Hromatka, pozneje tudi drugi.

Drugo obdobje se začne s 1. junijem 1853. Značilno zanj je, da so se tuji zobozdravniki pri nas naselili in delovali za stalno. Prvi stalno naseljeni zobozdravnik je bil dr. Lukas Erwerth, in sicer v Ljubljani, nato še drugi v Mariboru, Celju in drugod, torej v industrijskih krajih, kjer je bila kupna moč prebivalstva večja.

V tretjem obdobju, ob prelomu v 20. stoletje, začinjajo delovati domači zobozdravniki. Ti so se šolali večinoma na Dunaju, v Gradcu, Pragi in Innsbrucku.

Kakor nam je znano, je bil prvi stalno naseljeni domači zobozdravnik dr. Alojzij Praunseis iz Sevnice. Začel je ordinirati leta 1895 v Celju, leta 1900 se je preselil v Ljubljano. Tu je tri leta pozneje odprl zobozdravniško prakso tudi dr. Edvard Bretl, za njim pa še dr. Avgust Schweiger in drugi. V tem obdobju so mnogi zobozdravniki že imeli svojega zobnega tehnika.

Imamo delne ali popolnejše podatke za 219 tujih in domačih zobozdravnikov, ki so začasno ali stalno delovali na sedanjem slovenskem ozemlju od leta 1814 do leta 1940 (Vulikić, 1991).

Začetki zobozdravstvene bibliografije

Do konca druge svetovne vojne naši zobozdravniki niso imeli svojih strokovnih knjig, saj za to ni bilo večje potrebe, ker so se šolali v tujem jeziku, na tujih univerzah in tudi pozneje so svoje znanje dopolnjevali iz tujih virov. In če bi kdo napisal strokovno knjigo v slovenskem jeziku, ne bi našel založnika, saj iz omenjenih vzrokov ne bi našel kupca. Zobozdravniki so se zato pri publiciranju večinoma omejevali na poljudna zobozdravstvenopropagandna dela, namenjena širšemu krogu bralcev,

predvsem z vsebino o negi zob. Objavljali so jih v periodičnih glasilih. Šele v tridesetih letih 20. stoletja so začeli z izdajanjem strokovnega časopisa in zobozdravstveno-propagandnih brošur.

1. Poljudnozdravstveni članki

Najzgodnejši poljudnozdravstveni članek je objavil celjski zobozdravnik dr. Edvard Brenčič z naslovom Usta in zobje leta 1895 v Zbirki domačih zdravil. Za njim je ljubljanski zobozdravnik dr. Edvard Bretl, vnet pobudnik zobozdravstvenega prosvetljevanja, zlasti šolskih otrok in mladine, leta 1905 v Slovenskem narodu objavil serijo enajstih člankov z naslovom Kako si stvarimo in ohranimo dobre in zdrave zobe. V enem članku na primer piše: »Človek, ki kmalu izgubi svoje zobe, si pripravlja takorekoč že sam pot na oni svet,« in nadaljuje: »Higiena zob je še vedno na nizki stopnji. V 90 procentih ljudje ne smatrajo za potrebno, da bi jedli z opranimi zobmi. Zato kažejo statistike, da ima 95 procentov ljudi slabe zobe. Temu je pripomoglo žalostno dejstvo, da so se z zdravljenjem zob, do pred kratkim, ukvarjali neizobraženci, ki niso znali poučevati ljudi o pomeni in pravilni negi zob.«

Viri in število objavljenih člankov

Slovenski zobozdravniki so v letih od 1895 do 1940 svoja dela najpogosteje objavljali v reviji Zdravje, in sicer 38 prispevkov, nato v Ženi in domu 12, v Praktični gospodinji, Ženskemu svetu in Slovenskem narodu po 6, v Babiškem vestniku 4, v Vigredu in Gospodinji po 3, v Zadrugarju, O zdravju in bolezni, Zborniku delavskega zavarovanja, Radnički zaščiti in Slovenskem gospodarju po 2 ter po enega v že omenjeni Zbirki domačih zdravil, Sokoliču, Našem narodu, Spominskem zborniku OUZD, Kmečki ženi, Jutru, Orliču, Roditeljskem svetu, Mladosti, Domoljubu, Edinosti in Popotniku.

Avtorji in število prispevkov

Po en članek so objavili zobozdravniki: Venčeslav Arko, Marjan Avčin, Edvard Brenčič, Vasa Caričević, Alojz Grabner, Elizabeta Jenko Grayerjeva, Milovan Jovanovič - Batut, Matej Justin, Viktor Kocijančič, Alojz Kraigher, Slava Kristan Lunaček, Franta Mis, Alojzij Zalokar, Moricz Zsigmond in Jože Žitko.

Po dva članka Anton Breclj in Lojze Poljanec. Po tri članke Lucija Hočever-Meglič in Jože Rant. Pet člankov je objavil Robert Hlavaty. Devet člankov France Logar, enajst Edvard Bretl, osemnajst Lojze Brenčič, največ pa Juraj Kallay, kar 26.

Po enega ali dva članka je objavilo 14 neznanih avtorjev (Vulikić, 1991).

2. Poljudnozdravstveni brošuri

V tridesetih letih prejšnjega stoletja so slovenski zobozdravniki objavili dve brošuri. Avtorji prve publikacije z naslovom Neguj svoje zobe so bili ljubljanski zobozdravniki dr. Lojze Brenčič, dr. Savo Pirc, dr. Jože Rant in dr. Juraj Kallay. Brošuro na 41 straneh je uredil dr. Josip Tavčar. Leta 1933 jo je izdalo Društvo za ustanavljanje šolskih zobnih ambulatorijev v nakladi 25.000 izvodov. To zanimivo zobozdravstveno organizacijo so leta 1932 ustanovili ljubljanski zobozdravniki z namenom, »da z vzgojnim in izobraževalnim delom, tiskom, predavanji in drugimi propagandnimi

sredstvi širi v vseh slojih prebivalstva smisel za vrednost in pomen zdravega zobovja ter z ustanavljanjem šolskih zobnih ambulatorijev skrbi za to, da bi bilo čim večje število otrok v mestih in na deželi postopno deležnih dejanske in sistematične zobne nege«. Tako je bilo zapisano v programu društva.

Naši zobje je naslov druge brošure, ki sta jo leta 1935 napisala ljubljanski zobozdravnik dr. France Logar in dr. Anton Slivnik iz Radovljice. To poljudnozdravstveno publikacijo z 20 podnaslovi, na 128 straneh, je založila Družba sv. Mohorja iz Celja. Avtorjema je bila, na podlagi pozitivne recenzije dr. Kallaya, leta 1936 podeljena nagrada dr. Matka.

3. Publikacije s strokovno in organizacijsko tematiko

Stomatološki glasnik

Stomatološki glasnik, ki je bil v prvem letu izhajanja (1932) v lasti in uredništvu beograjskega zobozdravnika dr. Milivoja Petrovića, je izhajal pod imenom Glasnik zubnolekarske struke u Jugoslaviji. Leto pozneje je začel izhajati v Ljubljani pod imenom Glasnik, mesečnik stomatoloških društev Jugoslavije. Urejal ga je ljubljanski zobozdravnik dr. Juraj Kallay. V tretjem letniku izhajanja, tj. leta 1934, je ponovno spremenil ime v Stomatološki glasnik, mesečnik Saveza stomatoloških društava Jugoslavije. Nazadnje, od leta 1937 do 1940, ko je bil ukinjen, pa se imenuje Folia stomatologica, organ Saveza stomatoloških društava Jugoslavije. V letih 1937 in 1938 je Folia izhajala v Zagrebu pod uredništvom dr. Iva Čupara, nato se je v začetku leta 1939 ponovno preselila v Ljubljano, kjer jo je urejeval njen prejšnji urednik dr. Kallay.

V vseh številkah glasnika so bili med avtorji, ki so v njem objavljali, le trije iz Slovenije: dr. Juraj Kallay, ki je objavil 25 člankov, dr. Lojze Brenčič pet in dr. France Logar enega.

Na nekaj več kot 2000 straneh časopisa je bilo objavljeno 133 strokovnih in organizacijskih člankov, kot na primer: Problemi piorheje, Ishrana in profilaksa kariesa, Ekstraoralne ciste čeljusti, Tehnički radovi u ordinaciji i laboratoriju in tako naprej. Dr. Kallay je poročal o prognatiji in kirurški terapiji, zlasti veliko je preučeval in pisal o fokalnih infekcijah periapikalnega izvora. Dr. Lojze Brenčič je obdelal primere lokalne patologije odontogenega izvora, dr. France Logar je poročal o vplivu žlez z notranjo sekrecijo na razvoj zob.

Paradentozza

Periodični časopis Paradentozza je izdajalo Jugoslovansko društvo za raziskovanje paradentoze. Društvo je bilo član mednarodne organizacije zobozdravnikov z imenom Društvo za raziskovanje paradentoze, ki so ga leta 1932 ustanovili na pobudo predstavnikov stomatologov Nemčije, Francije in Švice: dr. Weski iz Berlina, dr. Loos iz Frankfurta, dr. Hulin iz Pariza ter dr. Held in dr. Jaccard iz Ženeve. Kmalu so jim sledili stomatologi 20 drugih evropskih držav. Društvo so ustanovili z namenom, da bi spodbujalo zobozdravnike k raziskovanju in preučevanju paradentoze v tesnem sodelovanju z internisti.

Konec leta 1932 je odbor te mednarodne organizacije povabil Zvezo stomatoloških društev Jugoslavije, kot prvo balkansko državo, da ustanovi svoje društvo. Novoustanovljenemu društvu je predsedoval ljubljanski zobozdravnik dr. Kallay.

Časopis Paradentoza je izhajal od julija 1935 do konca leta 1937, nato se je združil s prej omenjeno revijo Folia stomatologica.

Priročnik zobnega zdravnika

Za zobozdravniško prakso ga je pripravil agilni ljubljanski zobozdravnik dr. Juraj Kallay, zaposlen pri dr. Lojzetu Brenčiču na Marijinem trgu v Ljubljani. Leta 1933 je publikacijo na 46 straneh založil Liječniški vjesnik v Zagrebu.

Stomatološki pabirci

Tudi to brošuro s strokovno tematiko na 117 straneh je napisal dr. Kallay. Obdeluje naslednja vprašanja: fokalna infekcija, problemi spodnje čeljusti, cistične spremembe v čeljusti in narkoza z dušikovim oksidulom.

Za pravice zobotehnikov

Brošuro Za pravice zobotehnikov s 83 stranmi besedila in s tremi tabelami je leta 1937 napisalo in izdalo Društvo nesamostojnih zobnih tehnikov Jugoslavije. V celoti je posvečena reakciji teh zobnih tehnikov na Zakon o zdravnikih specialistih za bolezni ust in zob in o zobnih tehnikih z dne 18. novembra 1930. leta (Vukilić, 1991).

Sklep

Med leti 1895 in 1940, torej v obdobju 45 let, so slovenski zobozdravniki objavili okoli 150 poljudnozdravstvenih in strokovnih prispevkov ter sami ali v sodelovanju z jugoslovanskimi kolegi opremili in uredili štiri brošure in dva strokovna časopisa Zveze stomatoloških društev Jugoslavije. Peta brošura je delo ljubljanskih in jugoslovanskih zobnih tehnikov. Kljub številnim začetniškim, subjektivnim in objektivnim, pomanjkljivostim in oviram preseneča prijetno dejstvo, da so slovenski zobozdravniki, zlasti na področju poljudnega publiciranja ter glede na čas in stopnjo razvitosti stroke in službe na domačih tleh, opravili veliko pionirsko delo.

Reference

Vukilić V. Zobozdravstvo na Slovenskem do leta 1940, 1991: 156–172.	Kallay J. Ocena knjižice Naši zobje. Glasnik zdravniške zbornice, 1936: 27–28.
Vukilić V. Zobozdravstvo na Slovenskem do leta 1940, 1991: 184–207.	Vukilić V. Predavanje na 4. Kongresu slovenskih stomatologov. Portorož, 2004.
Kallay J. Ocena knjižice Neguj svoje zobe, Zdravniški vestnik, 1933: 261–262.	

Prim. dr. Velimir Vukilić, dr. stom. v pokoju. 1230 Domžale, Plečnikova št. 5/a